

1950 - 2011 YILLARI ARASINDA YAPILAN GENEL SEÇİMLERE YÖNELİK SEÇMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Kemal YILDIRIM*

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çok partili döneme geçmesiyle birlikte 1946-2011 yılları arasında toplam 17 genel seçim yapılmıştır. Türkiye'nin bu çok partili döneminde, ilki 27 Mayıs 1960'da (*askeri darbe*) olmak üzere; 12 Mart 1971'de (*muhtıra*), 12 Eylül 1980'de (*askeri darbe*), 28 Şubat 1997'de (*post modern darbe*) ve 27 Nisan 2007'de (*e-muhtıra*) yapılan askeri müdahalelerle halk iradesine dayanan demokratik düzen kesintiye uğratılmıştır. Bu çalışmada, çok çalkantılı geçen bu sürece ilişkin halkın partilere olan yaklaşımları ile oy verme davranışları genel hatlarıyla incelenecektir. Bu amaçla, 1950 yılı dâhil olmak üzere yapılan 16 genel seçime katılan partiler ve aldıkları oy oranları ayrıntılarıyla ele alınmış olup, bu süreçte ortaya çıkan kitle partilerine yönelik seçmen davranışları ideolojik temelde gruplandırmalar yapılarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genel Seçim, Seçmen Davranışları, Seçim Sonuçları, Siyasi Partiler.

AN INVESTIGATION ON VOTER BEHAVIORS AT THE GENERAL ELECTIONS HELD BETWEEN 1950 AND 2011

ABSTRACT

After a multi-party period of about 25 years, 17 general elections were held in Turkey between 1946 and 2011. Within this period, the democratic system based on the public's will was interrupted by memorandums and military coups of which the first one was on 27th of May, 1960 (*military coup*), second on 12th of March, 1971 (*memorandum*), third on 12th of September, 1980 (*military coup*), fourth on 28th of February, 1997 (*post-modern coup*), and the last one on 27th of April, 2007 (*e-memorandum*). In this study, outlines of peoples approaches to the political parties and their voting behaviors will be examined. For this purpose, parties which attended the 16 general elections since 1950, and their vote percentages were investigated. Voting behaviors intended for the mass parties have been grouped and analyzed on the ideological basis.

Keywords: General Election, Voter Behaviors, Election Results, Political Parties.

---

* Prof.Dr., Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi Öğretim Üyesi, kemaly@gazi.edu.tr.

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çok partili döneme geçmesiyle birlikte ilki 1946'da, sonuncusu 2011'de olmak üzere bugüne kadar toplam 17 genel seçim yapılmıştır. Bu çalışmada, 1950 yılı dâhil olmak üzere yapılan 16 genel seçime katılan siyasi partiler ve aldıkları oy oranları ayrıntılarıyla ele alınmış olup, bu süreçte ortaya çıkan kitle partilerine yönelik seçmen davranışları ideolojik temelde gruplandırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, Türkiye'nin çok partili döneme geçişi bakımından büyük önem arz eden 1945-1950 yıllarına ait gelişmeler daha detaylı, 1951-2011 yıllarına ait gelişmeler ise daha yüzeysel olarak ele alınmış olup, daha çok seçmen davranışlarını kapsayan seçim sonuçlarına odaklanılmıştır.

2. GENEL DEĞERLENDİRME

4 Haziran 1945'de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun Mecliste kabul edilmesinin ve eski başbakanlardan Celal Bayar ve arkadaşları Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'nün verdiği demokratikleşme yolunda bazı isteklerin yer aldığı "Dörtlü Takrir" olarak anılan önerenin reddedilmesinin ardından, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile bağlarını tamamen koparan bu muhalif kanat, 7 Ocak 1946'da Celal Bayar'ın genel başkanlığında Demokrat Partiyi (DP) kurmuştur. DP kuruluşunun hemen ardından kamuoyuna açıkladığı programında, demokratikleşmeyi öne çıkararak, ekonomik ve siyasi alanlarda liberal politikaları savunacağını beyan etmiştir. Bunun üzerine CHP, DP'nin kuruluşunu olumlu karşıladığını, bu yeni partinin hükümeti ve yönetimi denetleyecek önemli bir araç olacağına inandıklarını bildirmiştir. Bu olumlu koşulları iyi değerlendiren DP, CHP tabanından da önemli katılımlarla birlikte kısa zamanda geniş bir alanda örgütlenmesini tamamlamıştır (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 100).

İlk çok partili genel seçim, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün isteğiyle 5 Haziran 1946'da çıkarılan 4918 sayılı Kanun ile birlikte 21 Temmuz 1946'da adli denetim dışında, açık oy, gizli sayım ve çoğunluk sistemi esasına göre tek dereceli olarak yapılmıştır. Demokratik koşullarda serbest seçimlerin yapılmasına olanak sağlayan ilk Milletvekili Seçimi Kanunu ise 16 Şubat 1950'de çıkarılmıştır (Tuncer, 2003 ve 2006, s.168). 1946 seçimine altı parti (Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi) katıldı (Çufalı, 2012, Cilt 1, s.1). Bu seçimde İsmet İnönü'nün genel başkanlığını yaptığı [CHP](#) 395, "*yeter söz milletindir*" yazan afişleriyle halkın karşısına çıkan Celal Bayar'ın genel başkanlığını yaptığı [DP](#) 66, bağımsızlar ise 4 milletvekilliği kazanmıştır.

Özellikle 1946'dan itibaren Türkiye'de, ekonomik ve siyasi alanlarda önemli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bunlardan ilki, 7 Ocak 1947'de yapılan DP'nin 1. Büyük Kongresinde Genel Başkan Celal Bayar'ın tek parti yönetiminin sakıncalarını vurgulayarak, kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan anayasaya aykırı antidemokratik yasaların değişmesini, cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının birbirinden ayrılması gereğini partisinin acil istekleri arasında sıraladığı konuşmasıdır. 18 Aralık 1946 tarihinde bütçe görüşmelerinde Başbakan Peker, Menderes'in konuşmasını eleştirirken ağır ifadeler kullandı ve Celal Bayar'ı halkı isyana teşvik etmekle suçladı (Çufalı, 2012, Cilt 1, s. 7). Bunun üzerine bunalımı sona erdirmek için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Başbakan Recep Peker ve DP Genel Başkanı Celal Bayar ile görüşmelerinin ardından, 12 Temmuz Beyannamesi olarak anılan bildiriyi

kamuoyuyla paylaşmıştır. Aşağıda bir kısmı verilen bildiriyle, çok partili demokratik düzenin geri dönülemez bir sürece girdiği vurgulanmıştır (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 118).

"İhtilalcı bir teşekkül değil, bir kanuni siyasi partinin metotlarıyla çalışan muhalif partinin, iktidar partisi şartları içinde çalışmasını temin etmek lazımdır. Bu zeminde ben, devlet reisi olarak, kendimi iki partiye karşı müsavi derecede vazifeli görürüm. Muhalefet teminat içinde yaşayacak ve iktidarın kendisini ezmek niyetinde olmadığından müsterih olacaktır. İktidar, muhalefetin kanuni haklarından başka bir şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitleleri ise iktidarın bu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir."

Türkiye, 11 Mart 1947'de Uluslararası Para Fonu'na ve Dünya Bankası'na üye oldu, 1947 Nisan'ında da Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı anlaşmasına katıldı. Bu dönemde Türkiye, ABD'nin Avrupa'nın yeniden yapılandırılması için vereceği destek programından faydalanmak istedi, fakat ABD başlangıçta Türkiye'ye kredi vermekte çekingen davranarak hazırlanan devletçi kalkınma stratejisi planını desteklemek istemedi. Ancak, 12 Mart 1947'de ABD Başkanı Harry S. Truman'ın ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmasında "Sovyetler Birliğinin Avrupa'ya doğru genişlemesinin ve burada nüfuz kazanmasının önlenmesinde" Türkiye ve Yunanistan'ın kilit durumda olduğunu vurgulaması ve bu kapsamda bu iki ülkenin sivil ve askeri personeline ABD'de eğitim verilmesini ve her iki ülkeye toplam 400 milyon dolarlık yardım yapılmasını istemesi ve bu amaçla Kongre'den yetki alması koşulları değiştirmiştir. Bu karardan bir yıl sonra yürürlüğe konulan Marshall yardım planıyla, ulusal bütünlüğünden ve tam bağımsızlığından biraz daha uzaklaştırılan Türkiye'yi NATO üyeliğine götüren süreç de başlamış oldu. Türkiye Marshall Planı kapsamında, 1948-1952 yılları arasında ABD'den 354 milyon ABD Doları yardım ve kredi aldı (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 130-131).

17 Kasım 1947'de yapılan CHP'nin 7. Kurultayı'nın ardından 10 Şubat 1948'de Meclis Grubu devlet denetiminde din eğitimi verilmesini kabul etti, ayrıca din bilginleri yetiştirmek üzere İlahiyat Fakültesi kurulması da benimsendi. 4 Haziran 1948'de çıkarılan yasayla ilkokullarda din derslerinin seçmeli olarak verilmesine başlandı ve 15 Ocak 1949'da da yurt genelinde imam-hatip kursları açıldı.

20 Temmuz 1948'de parti üyelerinin çoğunluğunu Fevzi Çakmak, Osman Bölükbaşı, Enis Akaygen, Yusuf Hikmet Bayur, Kenan Öner ve Sadık Aldoğan gibi DP'den ayrılanların oluşturduğu seçkin bir grup Millet Partisi (MP) adıyla yeni bir parti kurdular (Çufalı, 2012, Cilt 1, s.12). 16 Şubat 1950'de CHP Hükümetinin muhalefetin isteklerini de dikkate alarak hazırladığı yeni seçim yasası, TBMM'de kabul edildi. Yasayla, siyasi partilerin sandık kurullarında temsilci bulundurmasının önü açıldı ve seçimlerin gizli oy ve açık tasnif sistemiyle tek dereceli, genel ve eşit oyla yapılması kararlaştırıldı. Ayrıca, muhalefetin ısrarına karşın bu yasada nispi temsil yerine çoğunluk sistemi benimsendi (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 132, 164).

14 Mayıs 1950'de yapılan TBMM 9. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir. Bu seçimde, Celal Bayar'ın başkanlığındaki DP %52,67 oyla 415 milletvekili, İsmet İnönü'nün başkanlığındaki CHP %39,45 oyla 69 milletvekili, Yusuf Hikmet Bayur'un başkanlığındaki MP %3,11 oyla 1 milletvekili çıkarmış, 2 kişi de bağımsız olarak toplam 587 milletvekili seçilmiştir.

Tablo 1. 1950 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Muhafazakârlık
CHP		DP	MP
3,176,561/39,45		4,241,393/52,67	250,414/3,11
3,176,561 / 39,45		4,491,807 / 55,78	
Toplam Seçmen Sayısı: 8,905,743 Toplam Kullanılan Oy : - Toplam Geçerli Oy : 8,051,650 Katılım Oranı: (%) 90,40	Bağımsızlar 383,282 (%4,76) oy alarak 2 vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 855.093 (%9,6) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1950 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 1'de verilen sonuçlara göre, 1950 genel seçiminde Cumhuriyet tarihinde ilk kez liberal ve milliyetçi sağ partilerin %55,78 oy aldığı görülmektedir. Yeni seçim yasasında yer alan çoğunluk sistemi, 1950 genel seçiminde iktidar partisini hüsrana uğratarak, DP'nin %52,67 oyla milletvekillerinin %70,6'sını almasını sağlamıştır. 1950 seçimiyle birlikte devletin yönetim kademelerinde ve yönetme biçiminde önemli değişimler yaşanmaya başlanmıştır.

DP'nin 1950 seçimini kazanmasıyla İsmet İnönü cumhurbaşkanlığından ayrılmış ve yerine 22 Mayıs 1950'de Celal Bayar gelmiştir. Adnan Menderes Başbakan, DP'nin kurucularından Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı, Refik Koraltan ise Meclis Başkanı olmuşlardır. 1950-1953 yılları, Türkiye'nin dış ticaret açığının 5 katına çıkması sonucu ilk kez dış borçlanmaya gitmek zorunda kaldığı, Kore Savaşı'nda 721 şehit verilmesinin üzerine NATO üyeliğine kabul edildiği bir dönemdir (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 165, 168).

2 Mayıs 1954'de yapılan TBMM 10. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Bu seçimde, Adnan Menderes'in başkanlığındaki DP %57,61 oyla 502 milletvekili, İsmet İnönü'nün başkanlığındaki CHP %35,35 oyla 31 milletvekili, Osman Bölükbaşı'nın başkanlığındaki Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) %4,85 oyla 5 milletvekili çıkarırken, 3 kişi de bağımsız olarak toplam 541 milletvekili seçilmiştir. DP'den 4 aday, iki seçim çevresinden seçilmiş, o tarihte uygulanan seçim yasası gereği, bu çevrelerden birinin milletvekilliğini tercih etmiştir. 9 milletvekili de DP listesinden bağımsız olarak seçilmiştir. Ayrıca, Türkiye Köylü Partisi (TKP) ise %0,63 oy almıştır.

Tablo 2. 1954 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Milliyetçilik
CHP		DP	CMP
3,161,696/35,35		5,151,550/57,61	434,085/4,85
-		-	TKP
-		-	57,011/0,63
3,161,696 / 35,35		5,151,550 / 57,61	491,096 / 5,48
3,161,696 / 35,35		5,642,646 / 63,09	
Toplam Seçmen Sayısı: 10,262,063 Toplam Kullanılan Oy : 9,095,617 Toplam Geçerli Oy : 8,941,660 Katılım Oranı: (%) 88,63	Bağımsızlar 137,318 (%1,53) oy alarak üç vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 1.320.403 (%12,87) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1954 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 2'den, 1954 genel seçiminde daha önce merkez sol partiye (%4,1) ve bağımsızlara (%3,23) oy veren seçmenlerin önemli bir kısmının, bu seçimde merkez sağ ve milliyetçi partilere yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde, bir önceki seçime göre CHP'nin oy oranı %35,35'e düşmüş, DP'nin ise %57,61'e yükselmiştir.

1954 seçiminin ardından kurulan DP Hükümeti döneminde; adalet mekanizmasının bağımsızlığını ve üniversite özerkliğini büyük ölçüde zedeleyen 60 yaşını ya da 25 hizmet yılını dolduran yargıç ve profesörlerin çıkarılan yasayla emekliye sevk edilmesi, adaylık başvurusu reddedilen kişilerin o seçim döneminde başka bir partiden aday olamaması ve siyasi partilerin karma listeye yapacağı ittifakların yasaklanması gibi bir dizi anti demokratik uygulamayı içeren seçim yasası yürürlüğe girmiştir (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 248-249).

15 Ekim 1955’de DP içinden 19 kişilik bir milletvekili grubu basın yayın organlarına yönelik ağır baskıların uygulandığını belirtmişlerdir. DP Haysiyet Divanı tarafından bu vekillerden dokuzunun partiden ihracına karar verilmesi üzerine, diğer on milletvekili de partiden istifa ederek, 20 Aralık 1955’de [Turan Güneş](#), [Ekrem Alican](#), [İbrahim Öktem](#), [Fethi Çelikbaş](#) gibi muhalif milletvekilleri Hürriyet Partisini (HP) kurmuşlardır (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 272-273).

Daha sonra DP’den önemli milletvekili katılımlarıyla ana muhalefet partisi konumuna yükselen HP, 1957 seçimi öncesinde CHP ve CMP ile güç birliği yapmasını engelleyen anti demokratik seçim yasası nedeniyle tek başına girdiği seçimlerde istediği başarıyı yakalayamamış (%3,83) ve 24 Kasım 1958’de kendini feshederek, partinin tüm mal varlığını CHP’ye devretmiştir.

27 Ekim 1957’de yapılan TBMM [11. yasama dönemi](#) milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Bu seçimde, Adnan Menderes’in başkanlığındaki DP %47,87 oyla 424 milletvekili, İsmet İnönü’nün başkanlığındaki [CHP](#) %41,09 oyla 178 milletvekili, Osman Bölükbaşı’nın başkanlığındaki [CMP](#) %7,13 oyla 4 milletvekili ve Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu’nun başkanlığındaki HP ise %3,83 oyla 4 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 3. 1957 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Milliyetçilik
CHP		DP	CMP
3,753,136/41,09		4,372,621/47,87	652,064/7,13
-		HP	-
-		350,597/3,83	-
3,753,136 / 41,09		4,723,218/51,7	652,064/7,13
3,753,136 / 41,09		5,375,282 / 58,83	
Toplam Seçmen Sayısı: 12,078,623 Toplam Kullanılan Oy : 9,250,949 Toplam Geçerli Oy : 9,133,412 Katılım Oranı: (%) 76,58	Bağımsızlar 4,994 (% 0,05) oy almıştır. DP aldığı % 47,87’lik oyla milletvekillerinin % 69,51’ini almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 2.945.211 (% 24,38) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1957 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 3’den, 1954 genel seçiminde bağımsızlara ve merkez sağ partilere oy veren seçmenlerin bir kısmının (%5,74) bu seçimde merkez sol partiye, ayrıca daha önce merkez sağ partilere oy veren seçmenlerin %3,83’ünün kendini merkezde tanımlayan HP’ye ve %1,65’inin ise milliyetçi partilere yöneldiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde, İnönü’nün "*kendi kendimize yetelim, borçlanmayalım*" söylemini iyi anlatması, tutarlı ve kararlı politikaları sonucunda seçmenlerin %5,74’ünün yeniden CHP’ye döndüğü görülmektedir. Ayrıca, bu süreçte yaşanan ekonomik buhran, yolsuzluk iddiaları ve milletvekili istifalarıyla sarsılan DP’nin politikaları nedeniyle seçmenlerin bir kısmının sandığa gitmediği anlaşılmaktadır.

1957 seçiminde muhalefet partileri, iktidar partisinden daha fazla oy almasına karşın çok az milletvekili çıkarabilmişti. Bu durum muhalefeti oluşturan CHP, HP, CMP ve TKP’nin güç

birliği yapma arayışına yol açtı. Ancak güç birliğine giderken ortaya çıkan görüş ayrılıkları dört muhalefet partisini iki gruba böldü, HP, CHP çatısı altında birleşmeyi savunurken, CMP ve TKP ise CHP dışında bir üçlü birleşmeyi savununca sonuç alınamadı. Bunun üzerine çoğunluk sisteminin oy oranı düşük partilere şans tanımadığını gören CMP ve TKP 16 Ekim 1958'de Cumhuriyetçi Köylü ve Millet Partisi (CKMP) altında birleşti (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 333).

Bu dönem Türkiye ekonomisindeki canlanmanın sona erdiği, hammadde talebinde ciddi düşüşlerin yaşanmasıyla ihracatın olumsuz yönde etkilendiği, buna karşın ülke içinde izlenen popülist politikaların yarattığı iç talep genişlemesine dayalı büyümenin devam ettiği bir süreçtir. Buna bağlı olarak ithalatın arttığı, ödemeler dengesinin bozulduğu ve dış borcun ciddi şekilde artmasıyla geri ödemelerde gecikmelerin yaşandığı ve Türkiye'nin dış borç ve yardım bulmada zorlandığı bir dönemdir. Bu zor dönemde Türkiye 31 Temmuz 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluđu'na üyelik başvurusunda bulunmuş (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 338, 363), fakat günümüze kadar geçen onca yıla rağmen aday ülke statüsünden öteye gidilememiştir.

1959 ve 1960, iktidar ve muhalefet partileri arasındaki ilişkilerin iyice bozulduğu, ülkenin bir çok yerinde gösterilerin yapıldığı, çok gergin yıllardır. 27 Mayıs 1960 sabahı 38 subayla birlikte Cemal Gürsel'in Türkiye siyasal yaşamına ve demokrasisine derin izler bırakan askeri müdahalesi yaşandı. 6 Ocak 1961'de Kurucu Meclisin ilk toplantısının ardından Milli Birlik Komitesi ilk genel seçime katılacak siyasi partilerin 13 Şubat'a kadar kuruluş işlemlerini tamamlamaları gerektiğini duyuruldu. Bu süreçte, birçok siyasi parti kuruluş çalışmalarına başladı ve kapatılan DP'nin programını benimseyen Adalet Partisi (AP) ve daha önce Bayar-Menderes yönetimine muhalif kişilerden oluşan Yeni Türkiye Partisi (YTP) kuruldu. Kurucu Meclisin 27 Mayıs'ta kabul ettiği yeni anayasa, 9 Temmuz'da yapılan halkoylamasından sonra yürürlüğe girdi. Daha sonra Kurucu Meclis, seçimin 15 Ekim'de yapılmasını kararlaştırdı (Ersel vd., 2003, Cilt 2, s. 354, 380).

15 Ekim 1961'de yapılan TBMM 12. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 4'de verilmiştir. Bu seçimde, İsmet İnönü'nün başkanlığındaki CHP %36,72 oyla 173 milletvekili, Rağıp Gümüşpala'nın başkanlığındaki AP %34,78 oyla 158 milletvekili, Osman Bölükbaşı'nın başkanlığındaki CKMP %13,95 oyla 54 milletvekili ve Ekrem Alican'ın başkanlığındaki YTP ise %13,72 oyla 65 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 4. 1961 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Milliyetçilik Türkçülük
CHP		AP	CKMP
3,724,752/36,72		3,527,435/34,78	1,415,390/13,95
-		YTP	-
-		1,391,934/13,72	-
3,724,752/36,72		4,919,369/48,50	1,415,390/13,95
3,724,752 / 36,72		6,334,759 / 62,45	
Toplam Seçmen Sayısı: 12,925,395 Toplam Kullanılan Oy : 10,522,716 Toplam Geçerli Oy : 10,138,035 Katılım Oranı: (%) 81,41		Bağımsızlar 81,732 (%0,8) oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 2.787.360 (%21,56) seçmen bulunmaktadır.	

Kaynak: 1961 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Wikipeđi sitesi.

Tablo 4'den, 1957 genel seçiminde merkez sol partiye oy veren seçmenlerin oylarının bir kısmının (%4,37) bağımsızlara ve milliyetçi partilere, ayrıca bir önceki seçimde oy

kullanmayıp bu seçimde oy kullanan seçmenlerin (%2,82) önemli bir kısmının da milliyetçi partilere yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde CHP'nin de, 29 Eylül'de kapatılan DP'nin içinden çıkan AP ve YTP'nin de oylarının düştüğü, buna karşın DP'nin milliyetçi kesiminin desteğini alan CKMP'nin oylarının ise %6,82 oranında arttığı görülmektedir.

15 Ekim 1961'de, askeri cunta döneminde 11 ay süren Yassıada yargılamalarında Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'a idam cezası verilmesi, sonraki yıllarda çok tartışılan kararlar oldu. İnönü hükümetleri döneminde üst yargı organlarını ve geniş halk kitlelerini kucaklayan birçok demokratik yasa hayata geçirildi. 1961 Anayasası'yla modern hukuk devletinin temel taşlarından biri olarak öngörülen Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hâkimler Kurulu'nun kurulmasına ilişkin kanunlar 22 Nisan 1962'de, sendika kurma, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt hakkına ilişkin esasları düzenleyen 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu 15 Temmuz 1963'de kabul edildi.

Kıbrıs Rum çetelerinin, Türklere karşı şiddet eylemlerini arttırması sonucu 8-9 Ağustos 1964'de Türk Hava Kuvvetleri Erenköy ve Masura'yı bombalayarak sınırlı müdahalede bulundu. 27-29 Kasım 1964'de AP'nin 2. Büyük Kongresinde Ragıp Gümüşpala'nın ölümü ile boşalan genel başkanlığa Süleyman Demirel seçildi. 13 Şubat 1965'de bütçe görüşmelerinin tıkanması nedeniyle İnönü Hükümeti istifa etti, yerine Senato çoğunluğunu sağlayan Suat Hayri Ürgüplü hükümeti kuruldu. 11 Kasım 1965'de Ürgüplü'nün istifasının ardından Demirel hükümeti TBMM'den güven oyu aldı. Bu kısa süreçte; Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Devlet Personeli Kanunu, Kat Mülkiyeti Kanunu çıkarıldı ve nüfus planlaması çalışmalarına başlandı (Ersel vd., 2003, Cilt 3, s. 18, 53, 72, 92, 96, 116, 117, 119, 126, 127).

10 Ekim 1965'de yapılan TBMM 13. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 5'de verilmiştir. Bu seçimde, Süleyman Demirel'in başkanlığındaki AP %52,87 oyla 240 milletvekili, İsmet İnönü'nün başkanlığındaki CHP %28,74 oyla 134 milletvekili, Osman Bölükbaşı'nın başkanlığındaki MP %6,26 oyla 31 milletvekili, Ekrem Alican'ın başkanlığındaki YTP %3,72 oyla 19 milletvekili, Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığındaki Türkiye İşçi Partisi (TİP) %2,96 oyla 14 milletvekili ve Alparslan Türkeş'in başkanlığındaki CMKP %2,24 oyla 11 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 5. 1965 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Sosyalizm	Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	TİP	AP	MP
2,675,785/28,74	276,101/2,96	4,921,235/52,87	582,704/6,26
-	-	YTP	CKMP
-	-	346,514/3,72	208,696/2,24
2,675,785/28,74	276,101/2,96	5,267,749/56,59	791,400/8,50
2,951,886 / 31,70		6,059,149 / 65,09	
Toplam Seçmen Sayısı: 13,679,753 Toplam Kullanılan Oy : 9,748,678 Toplam Geçerli Oy : 9,307,563 Katılım Oranı: (%) 71,26		Bağımsızlar 296,523 (%3,18) oy alarak bir vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 4.372.190 (%31,96) seçmen bulunmaktadır.	

Kaynak: 1965 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 5'den, 1965 genel seçiminde daha önce merkez sol partiye oy veren seçmenlerin bir kısmının sosyalist partiye, bağımsızlara ve merkez sağ partilere, ayrıca milliyetçi partinin oylarının önemli bir kısmının da (%5,45) merkez sağ partilere yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde CHP'nin oylarının bir hayli düştüğü, buna karşın Demirel'in getirdiği rüzgârın etkisiyle AP'nin bir önceki seçimde YTP'ye ve CKMP'ye yönelen oylarını da geri alarak

yeniden yükselişe geçtiği, Bölükbaşı'nın CKMP'den ayrılarak kurduğu MP'nin oylarının %6,26'ya çıktığı görülmektedir.

18-21 Ekim 1966'da, CHP'nin 18. Kurultayı'nda partinin genel sekreterliğine seçilen Bülent Ecevit'in oluşturduğu "*ortanın solu*" hareketi parti içinde bazı düşünsel ayrılıklara neden oldu. Bunun üzerine Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları 30 Nisan'da partiden istifa ettiler. Feyzioğlu, partiden kopan 48 milletvekili ve senatörle 12 Mayıs 1967'de Güven Partisini (GP) kurdu. 1 Mart 1968'de AP, Meclis çoğunluğuyla daha önce milli bakiye yönteminin uygulandığı seçim sistemini değiştirdi, yerine barajlı nispi temsil yöntemini getirdi. CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, 11 Ağustos 1969'da düzenlediği basın toplantısında dile getirdiği "*toprak işleyenin, su kullananın*" sözü geniş kitlelerde büyük heyecan yarattı. CHP'nin 1969 seçim bildirgesinde toprak ve su ağalığına karşı Türk köylüsünün sömürülmekten ve yoksulluktan kurtarılacağı beyan edildi (Ersel vd., 2003, Cilt 3, s. 145, 164, 213).

12 Ekim 1969'da yapılan TBMM 14. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 6'da verilmiştir. Bu seçimde, Süleyman Demirel'in başkanlığındaki AP %46,53 oyla 256 milletvekili, İsmet İnönü'nün başkanlığındaki CHP %27,36 oyla 143 milletvekili, Turhan Feyzioğlu'nun başkanlığındaki GP %6,57 oyla 15 milletvekili, Osman Bölükbaşı'nın başkanlığındaki MP %3,22 oyla 6 milletvekili, Alparslan Türkeş'in başkanlığındaki Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) %3,02 oyla 1 milletvekili, Hüseyin Balan'ın başkanlığındaki Birlik Partisi (BP) %2,80 oyla 8 milletvekili, Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığındaki TİP %2,68 oyla 2 milletvekili ve Ekrem Alican'ın başkanlığındaki YTP %2,17 oyla 6 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 6'dan, 1969 genel seçiminde GP'ye (%6,57) ve bağımsızlara (%2,44) gelen oyların bir kısmının bir önceki seçimde oy kullanmayan ve daha önce merkez sol partiye oy veren seçmenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bir önceki seçime göre CHP, AP ve YTP'nin oyları düşmüştür. Buna karşın, CHP'de 11, 12 ve 13 dönem milletvekilliği yapmış Feyzioğlu'nun kurduğu merkezde yer alan GP %6,57 oy oranıyla, merkez sol ve sağa yönelen demokrat oyların bir bölümünü de alarak, 15 milletvekili ile meclise girmeyi başarmıştır.

Tablo 6. 1969 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Sosyalizm	Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	TİP	AP	MP
2,487,006/27,36	243,631/2,68	4,229,712/46,53	292,961/3,22
BP	-	YTP	MHP
254,695/2,80	-	197,929/2,17	275,091/3,02
-	-	GP	-
-	-	597,818/6,57	-
2,741,701/30,16	243,631/2,68	5,025,459/55,27	568,052/6,24
2,985,332 / 32,84		5,593,511 / 61,51	
Toplam Seçmen Sayısı: 14,788,552 Toplam Kullanılan Oy : 9,516,035 Toplam Geçerli Oy : 9,086,296 Katılım Oranı: (%) 64,34		Bağımsızlar 511,023 (%5,62) oy alarak on üç vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 5.702.256 (%38,56) seçmen bulunmaktadır.	

Kaynak: 1969 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

İnönü'nün yaşına bağlı olarak yorgunluğunun hissedildiği bu seçimde, CHP'nin yanında demokrasi vurgusunu öne çıkaran GP'nin, sol ve sosyalist söylemi öne çıkaran TİP'in ve BP'nin de meclise girdiği görülmektedir. 10 Şubat 1970'de Demirel Hükümetinin Meclise sunduğu "1970 Mali Yılı Bütçesi"ne muhalefet partili milletvekillerinin yanında 41 AP'li milletvekilinin de ret oyu vermesiyle hükümet düşmüş ve ardından 2. Demirel hükümeti

kurulmuştur. Daha sonra 12 Mart Muhtırasıyla Nihat Erim'in ara rejim hükümeti, Ferit Melen ve Naim Talu Hükümetleri kuruldu. 14 Mayıs 1972'de yapılan CHP'nin 5. Olağanüstü Kurultay'ında Ecevit'in genel başkanlığa seçilmesi üzerine İnönü CHP'den istifa etti (Ersel vd., 2003, Cilt 3, s. 238, 265, 290).

14 Ekim 1973'de yapılan TBMM 15. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir. Bu seçimde, Bülent Ecevit'in başkanlığındaki CHP %33,29 oyla 185 milletvekili, Süleyman Demirel'in başkanlığındaki AP %29,82 oyla 149 milletvekili, Ferruh Bozbeyle'nin başkanlığındaki Demokratik Parti (DP) %11,89 oyla 45 milletvekili, Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki Milli Selamet Partisi (MSP) %11,8 oyla 48 milletvekili, Turhan Feyzioğlu'nun başkanlığındaki Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) %5,26 oyla 13 milletvekili, Alparslan Türkeş'in başkanlığındaki MHP %3,37 oyla 3 milletvekili ve Mustafa Timisi'nin başkanlığındaki Türkiye Birlik Partisi (TBP) %1,13 oyla 1 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 7. 1973 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekon. Liberalizm Muhafazakârlık	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP		AP	MSP	MHP
3,570,583/33,29		3,197,897/29,82	1,265,771/11,8	362,208/3,37
TBP		DP	-	MP
121,759/1,13		1,275,502/11,89	-	62,377/0,58
-		CGP	-	-
-		564,343/5,26	-	-
3,692,342 / 34,42-		5,037,742/46,97	1,265,771/11,8	424,545/3,95
3,692,342 / 34,42		6,728,058 / 62,72		
Toplam Seçmen Sayısı: 16,798,164 Toplam Kullanılan Oy : 11,223,843 Toplam Geçerli Oy : 10,723,658 Katılım Oranı: (%) 66,81		Bağımsızlar 303,218 (%2,82) oy alarak altı vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 6.074.506 (%36,16) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1973 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Wikipedi sitesi.

Tablo 7'den, 1969 genel seçiminde GP ve bağımsızlara oy veren seçmenlerin oylarının bir kısmının bu seçimde merkez sol partilere yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde, Ecevit'in halkçı yaklaşımı yanında getirdiği gençlik ve dinamizmin de etkisiyle CHP'nin oyları yaklaşık 6 puan yükselmiştir. Diğer taraftan, bu dönemde AP'nin içinden ayrılarak kurulan yeni partilere rastlanmaktadır. Buna göre, liberal kesimi temsil eden Demirel'in AP'sinin %29,82, eski DP'nin devamı söylemiyle AP içinden kopan muhafazakâr kesimin kurduğu DP'nin %11,89 ve yine AP'nin içinden kopan İslamcı kesimin kurduğu MSP'nin %11,80 oranında oy aldığı görülmektedir.

26 Ocak 1974'de Bülent Ecevit'in başbakanlığında CHP-MSP koalisyon hükümeti kuruldu. 1974'de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs Barış Harekâtının ardından 13 Şubat 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. Daha sonra Ecevit hükümetinin istifasının ardından, Demirel "Milliyetçi Cephe Hükümeti" diye anılan AP-MSP-CGP-MHP koalisyon hükümetini kurdu (Ersel vd., 2003, Cilt 3, s. 342, 364).

5 Haziran 1977'de yapılan TBMM 16. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Bu seçimde, Bülent Ecevit'in başkanlığındaki CHP %41,38 oyla 213 milletvekili, Süleyman Demirel'in başkanlığındaki AP %36,87 oyla 189 milletvekili, Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki MSP %8,56 oyla 24 milletvekili, Alparslan Türkeş'in başkanlığındaki MHP %6,41 oyla 16 milletvekili, Turhan Feyzioğlu'nun başkanlığındaki

CGP %1,87 oyla 3 milletvekili ve Ferruh Bozbeyle'nin başkanlığındaki DP %1,85 oyla 1 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 8. 1977 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Sosyalizm	Ekon. Liberalizm Muhafazakârlık	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	TİP	AP	MSP	MHP
6,136,171/41,38	20,655/0,13	5,468,202/36,87	1,269,918/8,56	951,544/6,41
TBP	-	CGP	-	-
58,540/0,39	-	277,713/1,87	-	-
-	-	DP	-	-
-	-	274,484/1,85	-	-
6,194,711/41,77	20,655/0,13	6,020,399/40,59	1,269,918/8,56	951,544/6,41
6,215,366 / 41,9		8,241,861 / 55,56		
Toplam Seçmen Sayısı: 21,207,303 Toplam Kullanılan Oy : 15,358,210 Toplam Geçerli Oy : 14,827,262 Katılım Oranı: (%) 72,41		Bağımsızlar 370.035 (%2,49) oy alarak dört vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 6.380.041 (%30,01) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1977 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 8'den, 1973 genel seçiminde CGP'ye (%3,39), bağımsızlara (%3,96) ve merkez sağ partilere oy veren seçmenlerin bir kısmının bu seçimde merkez sol partilere yöneldiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde, "*ne ezen ne ezilen, hakça bir düzen*" diyen Ecevit, halktan karşılık görerek partisinin oyunu 8 puan birden artırmış ve CHP'nin yeniden %40'ların üzerine çıkmasını sağlamıştır. Diğer taraftan, AP'den daha önce istifa edip DP'yi kuran Sadettin Bilgiç, Mutlu Menderes, Nilüfer Gürsoy öncülüğündeki milletvekillerinin 1975 yılında AP'ye dönmesiyle, muhafazakâr seçmenin DP ve MSP'ye giden oylarının %7'sinin geri döndüğü anlaşılmaktadır. Bu seçimle birlikte, MSP (%8,56) ve MHP'de (%6,41) kalmaya kararlı bir oy tabanının tutunmaya başladığı görülmektedir.

1977 genel seçiminde %41,38 oy alan Ecevit'in kurduğu hükümet, Meclis'ten güvenoyu alamayınca, yerine 21 Temmuz 1977'de Demirel'in başbakanlığında AP-MSP-MHP koalisyon hükümeti kuruldu. Demirel'in koalisyon hükümetinin ardından, Ecevit'in başbakanlığında CHP-CGP-DP ve AP'den ayrılan 11 milletvekili ve bağımsızların da desteklediği hükümet kuruldu. 5 Ocak'ta göreve başlayan Ecevit'in koalisyon hükümeti, ağır ekonomik krizin aşılabilmesi amacıyla kredi bulmak ve vadesi gelen dış borçların ertelenebilmesi için olağanüstü çaba sarf etti. IMF, Türkiye'ye 450 milyon dolar kredi vermeyi kabul etti. Ardından 25 Kasım 1979'da Demirel'in başbakanlığında AP-MSP-MHP azınlık hükümeti kuruldu (Ersel vd., 2003, Cilt 3, s. 418-420).

Bu süreçte, ordunun yönetime el koyması gibi pek çok anti demokratik olay yaşandı. Milli Güvenlik Konseyi faaliyetlerini durdurduğu partileri 16 Ekim'de çıkardığı bir yasayla temelli kapattığını bildirdi. MGK 1 Mayıs Bahar ve 27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramlarını kaldırdı. Üniversitelere sıkı bir düzen getirmek için 4 Kasım'da YÖK kuruldu. Çok tartışılan 1982 Anayasası 7 Kasım'da halkoylamasıyla kabul edildi. MGK yeni kurulan partilerin kurucu üye listelerini incelemeye aldı ve bunlardan bir bölümünü veto etti. En çok vetoyu Sosyal Demokrat Parti (SODEP) ve Doğruyol Partisi (DYP) kurucu listeleri gördü; SODEP'in Genel Başkanı Erdal İnönü dahil 21 kurucu üyesi, DYP'nin de birçok kurucu üyesi 23 Haziran'da MGK tarafından veto edildi. Bu yüzden iki parti de MGK'nın 99 sayılı kararı uyarınca onaylanmış 30 kurucu üyeyi tamamlayamadıkları için seçimlere katılamadı. Refah Partisi (RP) ile Muhafazakâr Parti de MGK'nın kurucularını sürekli veto etmesi ve kurucu sayılarının 30'u aşamaması nedeniyle seçimlere katılamadı. 1983 seçimine MGK'nın onayını

alan Halkçı Parti (HP), Anavatan Partisi (ANAP) ve Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) katıldı (Ersel vd., 2003, Cilt 4, s. 10, 66-67).

12 Eylül askeri darbesinin ardından 6 Kasım 1983'de yapılan TBMM 17. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 9'da verilmiştir. Bu seçimde, Turgut Özal'ın başkanlığındaki ANAP %45,14 oyla 211 milletvekili (*ANAP Bingöl'de üç milletvekilliğini de kazanmasına rağmen bir adayı veto edildiği için milletvekili sayısı 212'den 211'e düştü*), Necdet Calp'in başkanlığındaki HP %30,46 oyla 117 milletvekili ve Turgut Sunalp'in başkanlığındaki MDP %23,26 oyla 71 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 9. 1983 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Milliyetçilik
HP		ANAP	MDP
5,285,804/30,46		7,833,148/45,14	4,036,970/23,26
5,285,804 / 30,46		11,870,118 / 68,4	
Toplam Seçmen Sayısı: 19,767,366 Toplam Kullanılan Oy : 18,238,362 Toplam Geçerli Oy : 17,351,510 Katılım Oranı: (%) 92,26	Bağımsızlar 195,588 (%1,12) oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 2.415.856 (%12,22) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1983 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 9'dan, 1983 genel seçiminde merkez sol partinin bir önceki seçime göre oyunun %11,31 oranında azaldığı, buna karşın liberal ve milliyetçi sağ partilerin oylarının ise %14,35 oranında arttığı görülmektedir. Oy oranlarındaki bu farklılıklar, 1977 genel seçiminde kayıtlı seçmen sayısının 21,207,303 kişiden, 1983 genel seçiminde 19,767,366 kişiye düşmüş olmasından kaynaklanmış olabilir. Halbuki 1983 genel seçiminde seçmen sayısının 24 milyon civarında olması gerekirdi (*Bakınız Tablo 18*). Bu seçimde seçmen kütüğünde olup da sandık seçmen listesinden düştüğü anlaşılan 5 milyona yakın seçmenin, 17,351,510 geçerli oyun olduğu bir durumda seçimlere etkisi kaçınılmazdır.

Bu olağanüstü koşullarda yapılan 1983 genel seçiminde, dört eğilimi kucaklayacağını iddia eden ANAP'ın ve milliyetçi söylemi öne çıkaran MDP'nin kapatılan AP, MSP ve MHP'li seçmen tabanının seçeneksizlik nedeniyle ağırlıklı olarak oylarını aldığı görülmektedir. Diğer taraftan, bir önceki seçimde kapatılan CHP'ye oy veren seçmenlerin Halkçı Partiye (%30,46) yöneldiği ve diğer kısmının da önemli bir bölümünün kütükten düşerek seçim dışı kalmış olabileceği düşünülmektedir. Daha sonra 26 Eylül 1985'de HP ve SODEP'in birleşmesiyle oluşan Sosyal Demokrat Halkçı Partinin (SHP) genel başkanlığına kurultay delegelerinin tamamına yakınının oyunu alan Erdal İnönü seçilmiştir. Hemen ardından Bülent Ecevit'in genel başkanlığında 14 Kasım 1985'de Demokratik Sol Parti (DSP) kuruldu. Seçimlerde istediği başarıyı yakalayamayan MDP 4 Mayıs 1986'da kendini feshetti. Kapatılan AP'nin yerine 23 Haziran 1983'de Doğru Yol Partisi (DYP) kuruldu (Ersel vd., 2003, Cilt 4, s. 68, 134-136).

29 Kasım 1987'de yapılan TBMM 18. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Bu seçimde, Turgut Özal'ın başkanlığındaki ANAP %36,31 oyla 292 milletvekili, Erdal İnönü'nün başkanlığındaki SHP %24,74 oyla 99 milletvekili ve Süleyman Demirel'in başkanlığındaki DYP %19,13 oyla 59 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 10. 1987 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi Laiklik		Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
SHP		ANAP	RP	MÇP
5,931,000/24,74		8,704,335/36,31	1,717,425/7,16	701,538/2,92
DSP		DYP	-	IDP (MP)
2,044,576/8,52		4,587,062/19,13	-	196,272/0,81
7,975,576/33,26		13,291,397/55,44	1,717,425/7,16	897,810/3,73
7,975,576 / 33,26		15,906,632 / 66,33		
Toplam Seçmen Sayısı: 26,424,868 Toplam Kullanılan Oy : 24,651,483 Toplam Geçerli Oy : 23,971,629 Katılım Oranı: (%) 93,28		Bağımsızlar 89,421 (%0,37) oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 2.453.239 (%9,28) seçmen bulunmaktadır.		

Kaynak: 1987 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 10'dan, 12 Eylül'de kurulan MDP'nin 1983 genel seçiminde aldığı oyun merkez sağ partilere ve İslamcı partiye yönlediği anlaşılmaktadır. Ayrıca 1983 genel seçiminde listelerden düştüğü belirlenen yaklaşık 5 milyona yakın seçmenin önemli bir kısmının 1987 genel seçiminde sandık seçmen listelerine eklendiği görülmektedir.

Partilerin aldığı oy oranları incelendiğinde, listelere eklenen bu seçmenlerin (%2,8) önemli bir kısmının merkez sol partilere oy veren seçmenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu seçimde, ANAP ve DYP'nin oluşturduğu merkez sağ partilerin %55,44 oy oranıyla iyi bir çıkış yaptığı, diğer muhafazakar sağ partilerden RP'nin %7,16 oy aldığı, Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) ve İslahatçı Demokrasi Partisinin (IDP) ise oylarının bir miktar düştüğü, buna karşın SHP (%24,74) ve DSP'nin (%8,52) oluşturduğu merkez sol partilerin oy toplamlarının ise 12 Eylül askeri darbesinin ardından yapılan 1983 genel seçimine göre yaklaşık 3 puan arttığı görülmektedir.

25 Eylül 1988'de yapılan halkoylamasında Turgut Özal'ın yerel seçimlerin bir yıl öne alınması isteği red edildi. Bunun üzerine muhalefet partileri hükümetin güvenoyu bunalımı yaşadığını ileri sürdü. 26 Mart 1989'da yapılan yerel seçimde DSP %9,03 oy aldı, SHP ise %28,7 oy alarak birinci parti oldu. 06 Ekim 1990'da SHP Parti Meclisi Üyesi, eski senatör ve milletvekili Doç. Dr. Bahriye Üçok öldürüldü. 15 Haziran 1991'de Mesut Yılmaz ANAP genel başkanlığına seçildi (Ersel vd., 2003, Cilt 4, s. 232, 274).

20 Ekim 1991'de yapılan TBMM 19. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 11'de verilmiştir. Bu seçimde, Süleyman Demirel'in başkanlığındaki DYP %27,03 oyla 178 milletvekili, Mesut Yılmaz'ın başkanlığındaki ANAP %24,01 oyla 115 milletvekili, Erdal İnönü'nün başkanlığındaki SHP'nin listesinden seçime giren SHP - Demokrasi Partisi (DEP) ittifakı %20,75 oyla 88 milletvekili, Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki RP'nin listesinden seçime giren RP - MÇP - IDP ittifakı %16,87 oyla 62 milletvekili ve Bülent Ecevit'in başkanlığındaki DSP %10,74 oyla 7 milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 11'den, 1991 genel seçiminde daha önce merkez sol partilere oy veren seçmenlerin bir kısmının Sosyalist Parti'ye (SP) yönlediği anlaşılmaktadır. Bu seçimde, RP ve ittifak yaptığı partilerin önceki seçim dönemleri oy ortalamalarına bakıldığında RP'nin %9,17 ve MÇP, MP ve IDP'nin ise %6,5 oy potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 11. 1991 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER		SAĞ PARTİLER	
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi Laiklik	Sosyalizm	Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık	Millî Görüş, İslamcılık Türk Milliyetçiliği Muhafazakârlık
SHP - DEP	SP	DYP	RP - MÇP - IDP
5,066,571/20,75	108,369/0,44	6,600,726/27,03	4,121,355/16,87
DSP	-	ANAP	-
2,624,301/10,74	-	5,862,623/24,01	-
7,690,872/31,49	108,369/0,44	12,463,349/51,04	4,121,355/16,87
7,779,241/31,93		16,584,704 / 67,91	
Toplam Seçmen Sayısı: 30,025,531 Toplam Kullanılan Oy : 25,203,497 Toplam Geçerli Oy : 24,416,666 Katılım Oranı: (%) 83,94		Bağımsızlar 32,721 (%0,24) oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 5.608.865 (%18,61) seçmen bulunmaktadır.	

Kaynak: 1991 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

12 Eylül 1980'de kapatılan CHP, 9 Eylül 1992'de yapılan 25. Kurultayı'nda yeniden aktif siyaset yaşamına dönme kararı aldı ve CHP genel başkanlığına Deniz Baykal getirildi. 31 Mart 1992'de Halkın Emek Partisi (HEP) kökenli 14 milletvekili SHP'den istifa etti. 11 Eylül 1993'de SHP'nin genel başkanlığına yeniden aday olmayan Erdal İnönü'nün yerine Murat Karayalçın genel başkan seçildi. 27 Mart 1994 yerel seçiminde RP %19,1 oy aldı, Ankara ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlıklarını kazandı. 05 Nisan 1994'de Çiller hükümeti döneminde alınan bir dizi ekonomik kararlar Türkiye'de yakın tarihinin en büyük mali krizi yaşandı. 18 Şubat 1995'de CHP ile SHP birleşti ve genel başkanlığına Deniz Baykal getirildi (Ersel vd., 2003, Cilt 4, s. 356, 426, 437).

24 Aralık 1995'de yapılan TBMM 20. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 12'de verilmiştir. Bu seçimde, Necmettin Erbakan'ın başkanlığındaki RP %21,38 oyla 158 milletvekili, Mesut Yılmaz'ın başkanlığındaki ANAP'ın listesinden seçime giren ANAP - Büyük Birlik Partisi (BBP) ittifakı %19,65 oyla 132 milletvekili, Tansu Çiller'in başkanlığındaki DYP %19,18 oyla 135 milletvekili, Bülent Ecevit'in başkanlığındaki DSP %14,64 oyla 76 milletvekili ve Deniz Baykal'ın başkanlığındaki CHP %10,71 oyla 49 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca bu seçimde, Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) listesinden seçime giren HADEP - Türkiye Komünist Partisi (TKP) - Birleşik Sosyalist Parti (BSP) ittifakı %4,17, Yeni Demokrasi Hareketi (YDH) %0,48, Yeniden Doğu Partisi (YDH) %0,34 ve Yeni Parti ise %0,13 oy almışlardır.

Tablo 12. 1995 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER			SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Atatürkçülük Sosyalizm	Kürt Milliyetçiliği	Ekon. Liberalizm Muhafazakârlık	Millî Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
DSP	İP	HADEP-SİP-BSP	ANAP - BBP	RP	MHP
4,118,025/14,64	61,428/0,22	1,171,623/4,17	5,527,288/19,65	6,012,450/21,38	2,301,343/8,18
CHP	-	-	DYP	-	MP
3,011,076/10,71	-	-	5,396,000/19,18	-	127,630/0,45
-	-	-	YDH	-	-
-	-	-	133,889/0,48	-	-
-	-	-	YDP	-	-
-	-	-	95,484/0,34	-	-
-	-	-	YP	-	-
-	-	-	36,853/0,13	-	-
7,129,101/25,35	61,428/0,22	1,171,623/4,17	11,189,514/39,78	6,012,450/21,38	2,428,973/8,63
8,362,152 / 29,74			19,630,937 / 69,79		
Toplam Seçmen Sayısı: 34,243,595 Toplam Kullanılan Oy : 29,189,146 Toplam Geçerli Oy : 28,126,993 Katılım Oranı: (%) 85,23		Bağımsızlar 133,895 (%0,47) oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 6.116.602 (%17,86) seçmen bulunmaktadır.			

Kaynak: 1995 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 12'den, 1995 genel seçiminde daha önce merkez sol partilere oy veren seçmenlerin bir kısmının sosyalist partiye ve etnik milliyetçi sol partinin içinde yer aldığı ittifaka yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçimde de, daha önce 1950-1977 genel seçimlerinde merkez sol partilere oy veren ortalama %36,68 oranındaki seçmenlerin oylarının merkez sol partilere yansımadağı görülmektedir. Bir önceki seçime göre, merkez sağ partilerin %11,26'lık, merkez sol partilerin ise %6,14'lük oy kaybına uğradığı, RP'nin ise büyük bir atakla %9,17'lik oy ortalamasını 21,38'e çıkardığı görülmektedir. Bu sonuç, sağ partilerin içindeki İslamcı kesimin bu seçimlerde, daha önce çıkan ekonomik krizler, yolsuzluk iddiaları gibi çeşitli kaygılarla "adil düzen" diyen milli görüşe yönlendiğini göstermektedir.

Mesut Yılmaz'ın başbakanlığında kurulan Anayol Hükümeti 12 Şubat 1996'da güvenoyu aldı, fakat ömrü uzun sürmedi, ardından Necmettin Erbakan'ın başbakanlığında Refahiyol hükümeti kuruldu. Daha sonra, 28 Şubat 1997'de Milli Güvenlik Kurulunun (MGK) yaptığı 8,5 saat süren toplantıda laik devlet ilkesine aykırı hareketlerin arttığına vurgu yapılarak, bir dizi önlem önerildi. Ardından Erbakan'ın istifasıyla düşen Refahiyol hükümeti yerine, Mesut Yılmaz'ın ANAP, DSP ve Demokrat Türkiye Partisinden (DTP) oluşan ANASOL-D koalisyon hükümeti kuruldu. 06 Temmuz 1997'de Türkeş'in ölümünün ardından MHP genel başkanlığına Devlet Bahçeli getirildi. Anayasa Mahkemesi 16 Ocak 1998'de Refah partisinin kapatılmasına karar verdi. Kapatılan RP'nin yerine Fazilet Partisi (FP) kuruldu. 16 Şubat 1999'da Başbakan Ecevit, PKK terör örgütü başı Abdullah Öcalan'ın yakalanarak, Türkiye'ye getirildiğini açıkladı (Ersel vd., 2003, Cilt 4, s. 498-499, 542, 547, 579, 616).

18 Nisan 1999'da yapılan TBMM 21. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 13'de verilmiştir. Bu seçimde, Bülent Ecevit'in başkanlığındaki DSP %22,18 oyla 136 milletvekili, Devlet Bahçeli'nin başkanlığındaki MHP %17,97 oyla 129 milletvekili, Recai Kutan'ın başkanlığındaki FP %15,40 oyla 111 milletvekili, Mesut Yılmaz'ın başkanlığındaki ANAP %13,22 oyla 86 milletvekili ve Tansu Çiller'in başkanlığındaki DYP %12,01 oyla 85 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca bu seçimde, Halkın Demokrasi Partisi (HDP) % 4,75, BBP %1,45, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) %0,79, DTP %0,57, Liberal Demokrat Parti (LDP) %0,40, DP %0,29, Barış Partisi (BP) %0,25, MP %0,25, İşçi Partisi (İP) %0,18, Emegın Partisi %0,16, YDP %0,14, Değişen Türkiye Partisi (DTP) 0,12, SİP %0,12 ve Demokrasi ve Barış Partisi (DBP) %0,07 oy almışlardır.

Tablo 13. 1999 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER			SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Atatürkçülük Sosyalizm Komünizm	Kürt Milliyetçiliği	Ekonomik Liberalizm Muhafazakârlık Demokrasi	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
DSP	ÖDP	HDP	ANAP	FP	MHP
6,919,670/22,18	248,553/0,79	1,482,196/4,75	4,122,929/13,22	4,805,381/15,40	5,606,583/17,97
CHP	İP	-	DYP	-	BBP
2,716,094/8,70	57,607/0,18	-	3,745,417/12,01	-	456,353/1,45
BP	EP	-	DTP	-	MP
78,922/0,25	51,756/0,16	-	179,871/0,57	-	79,370/0,25
DEĞİŞEN TP	SİP	-	LDP	-	-
37,175/0,12	37,680/0,12	-	127,174/0,40	-	-
-	DBP	-	DP	-	-
-	24,620/0,07	-	92,093/0,29	-	-
-	-	-	YDP	-	-
-	-	-	44,787/0,14	-	-
9,751,861/31,25	420,216/1,32	1,482,196/4,75	8,311,577/26,63	4,805,381/15,4	6,142,306/19,67
11,654,273 / 37,32			19,259,264 / 61,7		
Toplam Seçmen Sayısı: 37,561,314 Toplam Kullanılan Oy : 32,722,167 Toplam Geçerli Oy : 31,184,496 Katılım Oranı: (%) 87,11		Bağımsızlar 270,265 (%0,86) oy ararak 3 milletvekili çıkarmışlardır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 6.376.818 (%16,98) seçmen bulunmaktadır.			

Kaynak: 1999 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Wikipedi sitesi.

Tablo 13'den, 1999 genel seçiminde merkez sol partilere oy veren seçmenlerin oylarının bir kısmının bir önceki seçimde sağ partilere oy veren seçmenlerden oluştuğu ve ayrıca sosyalist partilerin %1,32 ve etnik milliyetçi sol partinin de %4,75 oy aldığı, ayrıca daha önce (1950-1977) merkez sol partilere oy vermiş seçmenlerin önemli bir kısmının tekrar sol partilere döndüğü anlaşılmaktadır. Bu seçim öncesinde, liberal sağ partilerin ekonomik ve siyasi alanda ve 28 Şubat sürecinin de etkisiyle çok yıpranması ve Çiller'in dışarıdan desteğiyle 11 Ocak 1999'da kurulan Ecevit'in azınlık hükümeti döneminde Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi gibi olağanüstü gelişmeler yaşandı.

Tüm bu gelişmeler ışığında girilen seçimde rüzgârı ve bazı kitlesel yapıları arkasına alan Ecevit, daha önce merkez sağa yönelen demokrat oylarının da bir kısmını alarak 1999 genel seçiminde birinci parti olmayı başardı. Ayrıca, bu seçimde merkez sağa oy veren seçmenlerin önemli bir kısmının da MHP ve RP'ye yöneldiği görülmektedir.

1999 genel seçiminde, CHP %8,7 oy alarak barajı aşamayıp Meclis dışında kaldı. Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, TBMM Genel Kurulu'nda 05 Mayıs 2000'de yapılan oylamada Türkiye Cumhuriyetinin 10. Cumhurbaşkanlığına seçildi. 30 Eylül 2000'de yapılan 11. Olağanüstü Kurultay'da CHP'nin genel başkanlığına 1 yıl önce istifa ederek ayrılan Deniz Baykal yeniden getirildi. 14 Ağustos 2001'de kurucuları arasında Recep Tayyip Erdoğan, Abdullah Gül, İdris Naim Şahin, Binali Yıldırım, Bülent Arınç gibi önde gelen isimler yanında, MSP - RP - FP, ANAP (Turgut Özal'a yakın isimler) ve AP - DYP kökenli isimlerinde yer aldığı Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kuruldu.

02 Kasım 2002'de yapılan TBMM 22. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 14'de verilmiştir. Bu seçimde, Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığındaki AKP %34,28 oyla 363 milletvekili ve Deniz Baykal'ın başkanlığındaki CHP %19,38 oyla 178 milletvekili çıkarmıştır. Ayrıca bu seçimde, DYP - DTP - Aydınlık Türkiye Partisi (ATP) ittifakı %9,54, Genç Parti (GP) %7,24, Demokratik Halk Partisi (DHP) %6,21, ANAP %5,13, Saadet Partisi (SP) %2,49, DSP %1,21, YTP %1,15, BBP %1,02, YP %0,93, İP %0,50, Bağımsız Türkiye Partisi (BTP) %0,47, ÖDP %0,33, LDP %0,28, MP %0,21, TKP %0,18 oy almışlardır.

Tablo 14. 2002 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER			SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Atatürkçülük Sosyalizm Komünizm	Kürt Milliyetçiliği	Ekon. Liberalizm İslami Demokrasi Muhafazakârlık	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	İP	DHP	AKP	SP	MHP
6,113,352/19,38	159,843/0,50	1,960,660/6,21	10,808,229/34,28	785,489/2,49	2,635,787/8,35
DSP	ÖDP	-	DYP - DTP - ATP	-	BBP
384,009/1,21	106,023/0,33	-	3,008,942/9,54	-	322,093/1,02
YTP	TKP	-	GP	-	BTP
363,869/1,15	59,180/0,18	-	2,285,598/7,24	-	150,482/0,47
-	-	-	ANAP	-	MP
-	-	-	1,618,465/5,13	-	68,271/0,21
-	-	-	YP	-	-
-	-	-	294,909/0,93	-	-
-	-	-	LDP	-	-
-	-	-	89,331/0,28	-	-
6,861,230/21,74	325,046/1,01	1,960,660/6,21	18,105,474/57,40	785,489/2,49	3,176,633/10,05
9,146,936 / 28,96			22,067,596 / 69,94		
Toplam Seçmen Sayısı: 41,407,027 Toplam Kullanılan Oy : 32,768,161 Toplam Geçerli Oy : 31,528,783 Katılım Oranı: (%) 79,13		Bağımsızlar 314,251 (%0,99) oy alarak dört vekil çıkarmıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 9.878.244 (%23,86) seçmen bulunmaktadır.			

Kaynak: 2002 Genel Seçimi Sonuçları: TBMM resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 14'den, 1999 genel seçiminde merkez sol partilere oy veren seçmenlerin bir kısmının bu seçimde sosyalist sol partilere, etnik milliyetçi sol partiye ve GP'ye yönlendiği anlaşılmaktadır. Bu seçim öncesinde, yaşlılık ve hastalıkla ciddi form düşüklüğü yaşayan Ecevit'in koalisyon hükümeti; 1999 depremi, 2001 yılı ekonomik krizi, DSP'nin parçalanması gibi çok ciddi sorunlarla karşılaştı.

FP kapatıldıktan sonra içinden çıkan SP ve AKP, işadami Cem Uzan'ın kurduğu GP, DSP içinden kopan İsmail Cem'in kurduğu YTP, bu puslu havanın üzerine gelmiştir. Bu olağanüstü dönemde, MHP Genel Başkanı Bahçeli'nin erken seçim açıklamasının ardından, merkez sağ ve merkez sol partilerin adeta çöktüğü bir sürece girilmiştir. Milli görüşün içinden gelen AKP, konjonktürün getirdiği olanaklarla ve daha önce merkezde yer almış adaylarla ve söylemlerle %34,28 oy almıştır. Diğer taraftan üç eğilimden %7,24 oy alan GP'nin, DYP (%9,54) ve MHP'nin (%8,35) %10 seçim barajının altında kalmasında önemli oranda etkisinin olduğu ileri sürülmüştür.

2002 Seçiminden sonra, Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığının Siirt seçimini iptal etmesinin ardından 9 Mart 2003'de yenilenen ve yalnızca 4 partinin katıldığı yenilenen Siirt seçiminde, AKP 3 milletvekilliğini de kazandı. Böylece Recep Tayyip Erdoğan'da Siirt seçimi vesilesiyle TBMM'ne girmiş oldu.

Bu dönemde, özellikle yaşlılığına ve hastalığına bağlı olarak çok yıpranan efsane lider Ecevit'in oy oranının %1,21'e düşmesi çok konuşuldu. Ayrıca, 27 Nisan 2007 tarihinde gece saat 23.20'de Genel Kurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın kamuoyunda e-muhtıra diye adlandırılan laiklikle ilgili yaptığı açıklamasının, 2007 genel seçim sonucuna etkileri ve seçimde yapıldığı ileri sürülen seçim hilelerinin de çok konuşulduğu olağanüstü bir süreç yaşanmıştır.

22 Temmuz 2007'de yapılan TBMM 23. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 15'de verilmiştir. Bu seçimde, Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığındaki AKP %46,58 oyla 341 milletvekili, Deniz Baykal'ın başkanlığındaki CHP'nin listesinden seçime giren CHP - DSP ittifakı %20,87 oyla 112 milletvekili, Devlet Bahçeli'nin başkanlığındaki MHP %14,27 oyla 71 milletvekili, Ahmet Türk ve Aysel Tuğluk'un eş başkanlığındaki Demokratik Toplum Partisi (DTP) ise kendilerine katılan 20 bağımsız milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 15. 2007 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER			SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi	Atatürkçülük Sosyalizm Komünizm	Kürt Milliyetçiliği	Ekon. Liberalizm İslami Demokrasi Muhafazakârlık	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	İP	DTP	AKP	SP	MHP
7,317,808/20,87	128,148/0,36	1,678,032/4,78	16,327,291/46,58	820,289/2,34	5,001,869/14,27
HYP	TKP	-	DP	-	ATP
179,010/0,51	79,258/0,22	-	1,898,873/5,41	-	100,982/0,28
-	ÖDP	-	GP	-	BTP
-	52,055/0,14	-	1,064,871/3,03	-	182,095/0,51
-	EP	-	LDP	-	-
-	26,292/0,07	-	35,364/0,10	-	-
7,496,818/21,38	285,753/0,79	1,678,032/4,78	19,326,399/55,63	820,289/2,34	5,284,946/15,06
9,460,603 /26,95			25,431,634 / 72,52		
Toplam Seçmen Sayısı: 42,799,303 Toplam Kullanılan Oy : 36,056,293 Toplam Geçerli Oy : 35,049,691 Katılım Oranı: (%) 84,24		Bağımsızlar 1,835,486 (%5,23) oy alarak 26 vekil çıkarmıştır. 22 bağımsız vekil DTP'ye geçmiştir. Mesut Yılmaz, Seyit Eyüboğlu, Muhsin Yazıcıoğlu ve Kamer Genç bağımsız seçilmişlerdir (157,454-%0,45). Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 7.749.612 (%18,11) seçmen bulunmaktadır.			

Kaynak: 2007 Genel Seçimi Sonuçları: TÜİK resmi sitesi, TESAV sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 15'e göre, 2007 genel seçiminde merkez sol parti aldığı oy oranıyla, 1946'dan buyana en düşük seviyeye inmiştir. Daha önce merkez sol partiye oy veren seçmenlerin bir kısmının sosyalist sol partilere, etnik milliyetçi sol partiye ve GP'ye yönlendiği düşünüldüğünde, yaklaşık %6 civarında oyun merkez sol partilere yansımadağı görülmektedir. Bu seçimde, içinde geçersiz oylarında bulunduğu 7.749.612 seçmenin iradesinin sandığa yansımadağı, ayrıca 2009 yerel seçim öncesinde açıklanan seçmen sayılarıyla bu seçimde 6.107.208 seçmenin listelerden düştüğü ortaya çıkmıştır.

Sonuç itibariyle, merkez sol partinin oylarının adeta dip yapmasında, bu 14 milyona yakın seçmenin iradesinin 2007 genel seçiminde sandığa yansımamasının etkisi kaçınılmazdır. Bu koşullarda yapılan seçimde, merkez sol partinin oyu %20,87'ye gerilemiş, merkez sağ partilerin %53,11'e ve milliyetçi sağ partilerin oyları ise %14,55'e yükselmiştir. Liberal İslamcı parti AKP, milli görüşün yanında merkez sağdan da büyük miktarda oy alarak oylarını %46'ya yükseltmiştir. 10 Mayıs 2010 tarihinde

Deniz Baykal'ın istifasıyla boşalan CHP'nin genel başkanlığına, 22 Mayıs 2010 tarihinde yapılan 33. Olağan CHP Kurultayı'na tek aday olarak giren Kemal Kılıçdaroğlu, delegelerin tamamına yakınının oyunu alarak seçilmiştir.

12 Haziran 2011'de yapılan TBMM 24. yasama dönemi milletvekili genel seçimi sonuçları Tablo 16'da verilmiştir. Bu seçimde, Recep Tayyip Erdoğan'ın başkanlığındaki AKP %49,83 oyla 327 milletvekili, Kemal Kılıçdaroğlu'nun başkanlığındaki CHP %25,98 oyla 135 milletvekili, Devlet Bahçeli'nin başkanlığındaki MHP %13,01 oyla 53 milletvekili, Selahattin Demirtaş ve Gültan Kışanak'ın eş başkanlığındaki Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) 36 bağımsız milletvekili çıkarmıştır.

Tablo 16. 2011 Genel Seçimi Sonuçları

SOL PARTİLER			SAĞ PARTİLER		
Atatürkçülük Sosyal Demokrasi Sosyal Liberalizm	Sosyalizm Komünizm	Kürt Milliyetçiliği	Ekon. Liberalizm Muhafazakârlık İslami Demokrasi	Milli Görüş İslamcılık Muhafazakârlık	Türk Milliyetçiliği Ülkücülük Muhafazakârlık
CHP	TKP	BDP	AKP	SP	MHP
11,155,972/25,98	64,006/0,15	2,344,464/5,46	21,399,082/49,83	543,454/1,27	5,585,513/13,01
DSP	EP	-	DP	HAS P	BBP
108,089/0,25	32,128/0,07	-	279,480/0,65	329,723/0,77	323,251/0,75
-	-	-	DYP	-	HEPAR
-	-	-	64,607/0,15	-	124,415/0,29
-	-	-	LDP	-	MMP
-	-	-	15,222/0,04	-	36,188/0,08
11,264,061/26,23	96,134/0,22	2,344,464/5,46	21,758,391/50,67	873,177/2,04	6,069,367/14,13
13,390,197 / 31,91			28,700,935 / 66,84		
Toplam Seçmen Sayısı: 50.237.343 Toplam Kullanılan Oy : 43.914.948 Toplam Geçerli Oy : 42.941.763 Katılım Oranı: (%) 83,16		Bağımsızlar 2,819,917 (%6,57) oy alarak otuz altı vekil çıkarmıştır. BDP bağımsız adayları yaklaşık 2,344,464 oy almıştır. Bu seçimde, geçersiz oy kullanmış ve sandığa gitmemiş 7.295.580 seçmen bulunmaktadır.			

Kaynak: 2011 Genel Seçimi Sonuçları: YSK resmi sitesi, Resmi Gazete sitesi, TÜİK resmi sitesi, Vikipedi sitesi.

Tablo 16'dan, merkez sol partilere gelen oyların bir kısmının sosyalist sol partilerden, GP'den ve merkez sağ partilere oy veren seçmenlerden geldiği ve diğer kısmının ise ağırlıklı olarak bir önceki seçimde listelerden düştüğü için oy kullanmayan ve daha önce merkez sol partiye oy veren seçmenlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Sonuçta, CHP'nin 2011 genel seçiminde, 2007 genel seçimine oranla oylarını 5 puanın üzerinde arttırdığı görülmektedir.

Bu seçimde, içinde geçersiz oylarında bulunduğu 7.295.580 seçmenin iradesinin sandığa yansımadağı, ayrıca yapılan araştırmalarda 2013 sandık seçmen listesinde açıklanan seçmen sayılarıyla bu seçimde 3.991.163 seçmenin listelerden düştüğü ortaya çıkmıştır. Sonuç itibariyle, 11 milyon üzerinde seçmenin iradesinin 2011 genel seçim sonuçlarına yansımadağı görölmektedir.

SONUÇ

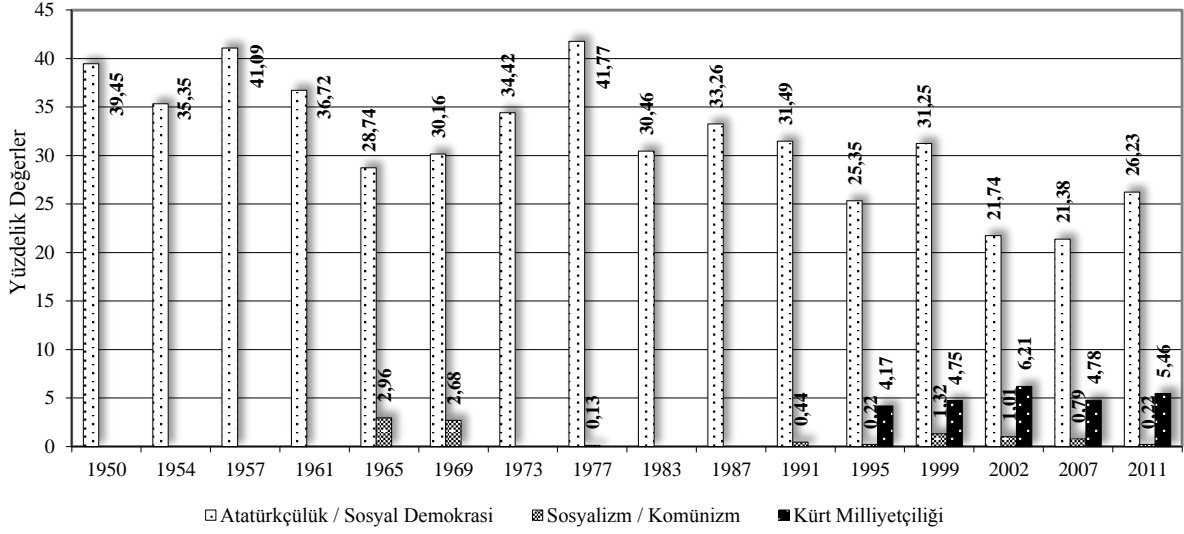
Yukarıda ele alınan 1950-2011 yılları arasında yapılan genel seçim sonuçlarının ideolojilere göre gruplandırılan partilere dağılımı Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. 1950-2011 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Kitlesel Yapıların Oy Potansiyelleri (%)

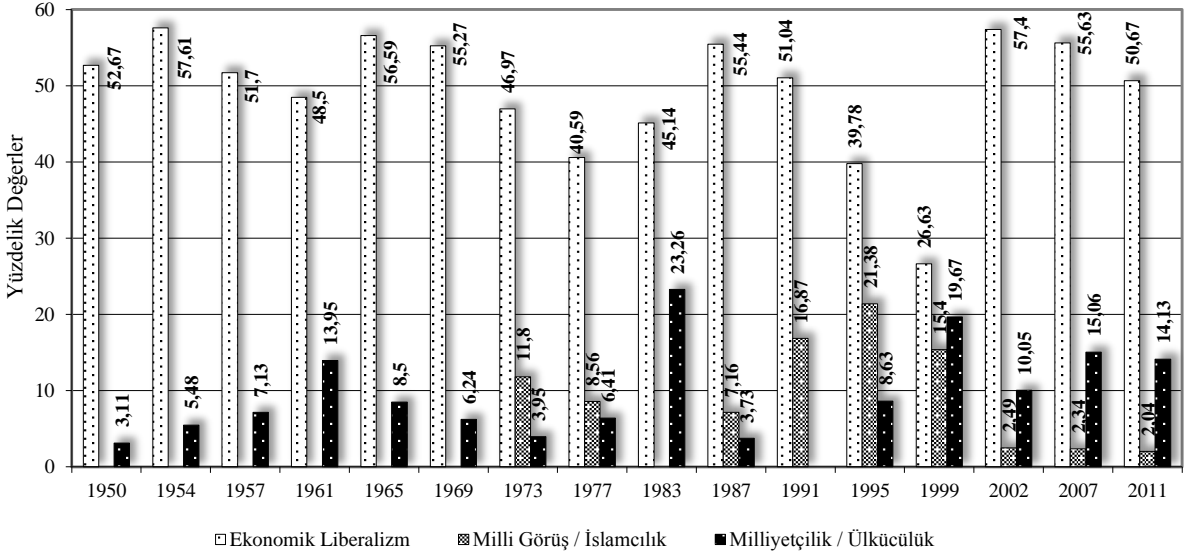
Genel Seçim Yılları	SOL PARTİLER				SAĞ PARTİLER				Bağımsızlar	Sandığa Gitmeyenler ve Geçersiz Oylar
	Atatürkçülük Sos. Demokrasi Laiklik Sos. Liberalizm	Sosyalizm Komünizm	Kürt Milliyetçiliğı	Sol Partiler Toplamı	Eko.Liberalizm İřlami Demokr. Muhafazakârlik	Milli Görüş İşlamlık Muhafazakâr.	Milliyetçilik Ülkücülük Muhafazakâr.	Sağ Partiler Toplamı		
1950	39,45	-	-	39,45	52,67	-	3,11	55,78	4,76	9,60
1954	35,35	-	-	35,35	57,61	-	5,48	63,09	1,53	12,87
1957	41,09	-	-	41,09	51,07	-	7,13	58,83	0,05	24,38
1961	36,72	-	-	36,72	48,5	-	13,95	62,45	0,80	21,56
1965	28,74	2,96	-	31,7	56,59	-	8,5	65,09	3,18	31,96
1969	30,16	2,68	-	32,84	55,27	-	6,24	61,51	5,62	38,56
1973	34,42	-	-	34,42	46,97	11,8	3,95	62,72	2,82	36,16
1977	41,77	0,13	-	41,9	40,59	8,56	6,41	55,56	2,49	30,01
1983	30,46	-	-	30,46	45,14	-	23,26	68,4	1,12	12,22
1987	33,26	-	-	33,26	55,44	7,16	3,73	66,33	0,37	9,28
1991	31,49	0,44	-	31,93	51,04	16,87	-	67,91	0,24	18,68
1995	25,35	0,22	4,17	29,74	39,78	21,38	8,63	69,79	0,47	17,86
1999	31,25	1,32	4,75	37,32	26,63	15,4	19,67	61,7	0,86	16,98
2002	21,74	1,01	6,21	28,96	57,4	2,49	10,05	69,94	0,99	23,86
2007	21,38	0,79	4,78	26,95	55,63	2,34	15,06	72,52	0,45	18,11
2011	26,23	0,22	5,46	31,91	50,67	2,04	14,13	66,84	1,11	14,52
Ort.	31,75	1,09	5,07	34	49,43	9,78	9,95	64,25	1,68	21,04

Kaynak: 1950-2011 Genel Seçimleri Sonuçları: TBMM, YSK ve TÜİK resmi sitelerindeki verilerden üretilmiştir.

Tablo 17’ye göre, **merkez sağ** partilerin ortalama %49,43, **merkez sol** partilerin %31,75, girilen seçim yılı ortalamaları itibariyle İşlamlı partilerin %9,78, milliyetçi-ülcücü partilerin %9,95, etnik milliyetçi partilerin %5,07 ve sosyalist sol partilerin ise %1,09 oy potansiyeline sahip oldukları görölmektedir. Bu sonuçlara genel olarak bakıldığında, merkez solda yer alan partilerin oylarının 1957 (%41,09) ve 1977 (%41,77) yıllarında %40’ın üzerine çıktığı (Grafik 1), buna karşın merkez sağda yer alan partilerin oylarının 1995 (%39,78) ve 1999 (%26,63) yıllarında %40’ın altına düştüğü görölmektedir (Grafik 2).

Grafik 1. 1950-2011 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Sol Partilerin Aldığı Oylar (%)

Grafik 2. 1950-2011 Genel Seçim Sonuçlarına Göre Sağ Partilerin Aldığı Oylar (%)

Grafik 1 ve 2'ye göre, merkez sol partilerin oylarının dramatik bir şekilde düşerek 2002 (%21,74) ve 2007 (%21,38) yıllarında %20'ler ve 1995 (%25,35) ve 2011 (%26,23) yıllarında ise %25'ler civarında kalması şaşırtıcıdır. Öte yandan merkez sol partilerin 2002 ve 2007 genel seçimlerinde alacağı oyların bir kısmının ağırlıklı olarak soldan oy aldığı düşünülen etnik milliyetçi partilere, bir kısmının da GP'ye gittiği ileri sürülmektedir. Sonuçta, merkez sağ partilerin %57,61, merkez sol partilerin %41,09, İslamcı partilerin %21,38, milliyetçi-ülkücü partilerin %19,67 ve etnik milliyetçi partilerin ise en fazla %6,21 oranında oy alabildikleri görülmektedir.

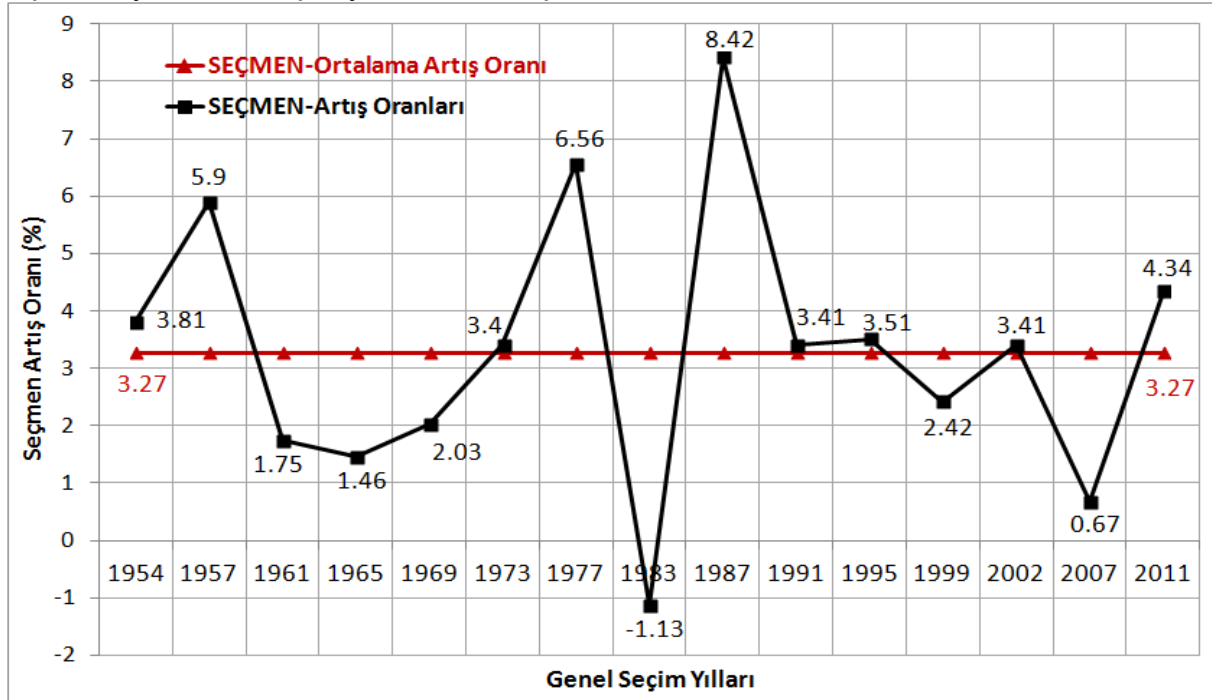
Bu sonuçların ışığında, partilerin beklentilerin altında aldığı oy oranları ile 1950'den 2011 yılına kadar yapılan 16 genel seçim öncesinde sandık seçmen listelerine eklenen yeni seçmen artış sayıları arasında bir bağ olup olmadığına bakılmış olup, her seçim öncesinde listelere eklenen yeni seçmen sayıları baz alınarak yıl bazında seçmen artış oranları hesaplanmış ve sonuçlar Tablo 18'de ve karşılaştırılan seçmen sayıları ise Grafik 3'de verilmiştir.

Tablo 18. 1950-2011 Genel Seçimi Seçmen Sayılarının Artış Oranları

Genel Seçim Yılları	Seçmen Sayısı Toplamı	Yeni Seçmen Sayısı	Seçmen Artış Oranı (%)	Değerlendirme
1950	8,905,743	-	-	-
1954	10,262,063	1,356,320	15,22 / 4: 3,81	Seçmen sayısı %0,54 artmış.
1957	12,078,623	1,816,560	17,70 / 3: 5,90	Seçmen sayısı %2,63 artmış.
1961	12,925,395	846,772	7,01 / 4: 1,75	Seçmen sayısı %1,52 azalmış.
1965	13,679,753	754,358	5,84 / 4: 1,46	Seçmen sayısı %1,81 azalmış.
1969	14,788,552	1,108,799	8,11 / 4: 2,03	Seçmen sayısı %1,24 azalmış.
1973	16,798,164	2,009,612	13,59 / 4: 3,40	Seçmen sayısı %0,13 artmış.
1977	21,207,303	4,409,139	26,25 / 4: 6,56	Seçmen sayısı %3,29 artmış.
1983	19,767,366	-1,439,937	-6,79 / 6: -1,13	Seçmen sayısı %4,40 azalmış.
1987	26,424,868	6,657,502	33,68 / 4: 8,42	Seçmen sayısı %5,15 artmış.
1991	30,025,531	3,600,663	13,63 / 4: 3,41	Seçmen sayısı %0,14 artmış.
1995	34,243,595	4,218,064	14,05 / 4: 3,51	Seçmen sayısı %0,24 artmış.
1999	37,561,314	3,317,719	9,69 / 4: 2,42	Seçmen sayısı %0,85 azalmış.
2002	41,407,027	3,845,713	10,24 / 3: 3,41	Seçmen sayısı %0,14 artmış.
2007	42,799,303	1,392,276	3,36 / 5: 0,67	Seçmen sayısı %2,60 azalmış.
2011	50,237,343	7,438,040	17,38 / 4: 4,34	Seçmen sayısı %1,07 artmış.

Kaynak: 1950-2011 Genel Seçimleri Sonuçları: TBMM, YSK ve TÜİK resmi sitelerindeki verilerden üretilmiştir.

Tablo 18'de verilen sonuçlara bakıldığında, seçim yılları bazında sağlıklı bir azalışın / artışın olmadığı açıkça görülmektedir. Özellikle 1961, 1965, 1983 ve 2007 yıllarında seçmen sayılarında büyük oranda azalışların, 1957, 1977 ve 1987 yıllarında ise önemli oranda artışların olduğu göze çarpmaktadır. Bu azalış ve artışların nereden kaynaklandığı bilinmemektedir. Normalden farklı olan bu durum, seçim sonuçlarıyla ilişkilendirildiğinde seçmen sayılarını tartışmalı hale getirmektedir. Tablodaki karşılaştırmalı hesaplamalardan seçim yılları itibariyle artan yeni seçmen sayıları ortalamasının %3,27 civarında olduğu anlaşılmaktadır. Bu ortalama değere 1973, 1991, 1995 ve 2002 yıllarında eklenen yeni seçmen sayısı oranları çok yakın bulunmuştur.

Grafik 3. 1954-2011 genel seçimleri seçmen sayılarının yıllık artış oranları (%)

Yukarıdaki sonuçlar özetlenecek olursa, 1950-2011 yılları arasında yapılan 16 genel seçimde Türk seçmenin ortalama %81,18'inin (merkez sağ: 49,43 + merkez sol: 31,75) merkezde yer alan partilere oy verdiği görülmektedir. Bu merkezde yer alan partilerin genel değerlendirmesi aşağıda özetlenmiştir.

İlk olarak, 1946'dan itibaren Cumhuriyet Halk Partisinden kopan ve büyük çoğunluğunu siyasi ve ekonomik liberalizmi savunan demokratların oluşturduğu, milliyetçi ve İslamcı kesimlerinde içinde bulunduğu sağ partiden, ilk olarak 1948'de milliyetçi kesimin ve 1973'de de İslamcı kesimin ayrılarak sağ bloğu oluşturduğu görülmektedir. Sağ bloğun içindeki muhafazakar kesimi temsil eden milliyetçi ve İslamcı partilerin oylarının 1995 seçiminde %30,03'e, 1999'da ise %35,07'ye yükseldiği, fakat 2007'de %17,4'e, 2011'de ise %16,17'ye düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan, 1946'dan 2002 yılına kadar sağ bloğun içinde liberal demokratların egemen olduğu merkez sağ partilerin ortalama %49,43'lük oy oranlarının 1995'de 39,78'e ve 1999'da ise %26,63'e düşmesi, partilerin kapanması, genel başkanlarının siyasetten çekilmesi gibi birçok nedene bağlı olarak zayıflamaları sonucu, 1973'de merkez sağdan kopan İslamcı kesimin 2002'den itibaren yeniden bir kısım liberalle birlikte merkeze yönlendiği ve özellikle 2007'den itibaren konjonktürel durumunda getirdiği avantajla merkez sağa hakim olduğu görülmektedir. Bir başka önemli sonuçta, sağ bloğu oluşturan partilerin 2007 seçiminde oylarını %72,52'ye çıkararak pik yaptığını, 2011 seçiminde ise %66,84'lük oranla inişe geçtiğini göstermektedir.

İkinci olarak, özellikle çok partili sisteme geçtikten sonra 1946'dan itibaren büyük çoğunluğunu sosyal demokratların oluşturduğu, sosyalist ve komünist kesimlerinde içinde bulunduğu merkez soldan, ilk olarak 1965'de sosyalistlerin ve 1995'de de etnik milliyetçi kesimin ayrılarak sol bloğu oluşturduğu görülmektedir. Bu bloğun içinde yer alan ortalama %31,75 oy almış merkez sol partilerin, 1983'den itibaren oylarının 1995'de %25,35, 2002'de %21,74, 2007'de %21,38 ve 2011'de ise %26,23 seviyelerine inmesine karşın, 2007'ye oranla 2011'de oylarını yaklaşık 5 puan artırarak çıkışa geçtiği görülmektedir. Özellikle 2011 seçimi öncesinde merkez solun oy kaybı; sol seçmenlerin sandık seçmen listelerinden düşürülmesi, seçimlere bilinçli olarak katılmamaları, ideolojik kitlelerin nüfus artış oranlarındaki farklılıklar gibi pek çok nedenden kaynaklanmış olabilir. Şekil 3'de görüleceği üzere 1950'den itibaren seçmen sayılarındaki olağanüstü eksilmeler veya artırımlar, seçimler öncesi açıklanan seçmen sayılarını tartışmalı hale getirmektedir.

Örneğin, 1977 genel seçimi seçmen sayısı 21,207,303 kişiyken, aradan altı yıl geçmesine rağmen 1983 genel seçiminde seçmen sayısı 19,767,366 kişiye düşürülmüş ve ardından 1987 genel seçiminde seçmen sayısı 26,424,868 kişiye çıkarılmıştır. Aynı şekilde 2002 genel seçiminde seçmen sayısı 41,407,027 kişiyken, aradan beş yıl geçmesine rağmen 2007 genel seçiminde seçmen sayısı 42,799,303 kişi olarak açıklanmış ve ardından 2011 genel seçiminde ise seçmen sayısı 50,237,343 kişiye çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, halkın milli iradesinin tam olarak sandığa yansiyebilmesi için seçmen yaşındaki tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının mutlaka listelere eklenmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Çufalı, M. (2012), *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946-1950)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No: 146, TBMM Basım Evi, s. 1-613.

Ersel, H., Kuyaş, A., Oktay, A. ve Tunçay, M. (2003), *Cumhuriyet Ansiklopedisi / 1923-2000 (I. Cilt 1923-1940, II. Cilt 1941-1960, III. Cilt 1961-1980, IV. Cilt 1981-2000)*, Yapı Kredi Yayınları - 1626 / 4. Basım.

Resmi Gazete sitesi - 2011 Yılı Genel Seçiminde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları, 26 Ekim 2012'de <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110623-4.pdf> adresinden alındı.

TBMM resmi sitesi - 1950-1999 Milletvekili Genel Seçimleri Sonuçları, 26 Ekim 2012'de http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/secim_sorgu.genel_secimler adresinden alındı.

Temiz Seçim Platformu sitesi - 2007, 2009, 2010, 2011 ve 2013 yıllarına ait sandık seçmen listelerinin karşılaştırılması rapor özeti, 15 Eylül 2013'de <http://temizsecim.org/listelerden-dusen-ve-sandiga-gitmeyen-secmenler.html> adresinden alındı.

TESAV sitesi - 1950-2007 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, 26 Ekim 2012'de <http://www.tesav.org.tr> atfedilmiş veriler <http://tr.wikipedia.org> adresinden alındı.

TUİK resmi sitesi - 1950-2011 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, 26 Ekim 2012'de <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden alındı.

Tuncer, E. (2003), *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Ankara: TESAV Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı.

Tuncer, E. (2006), "Türkiye'de Seçim Uygulamaları / Sorunları", *Anayasa Yargısı*, No: 23, s. 167-182.

Vikipedi Özgür Ansiklopedi sitesi - 1946-2011 Türkiye Genel Seçimleri, 26 Ekim 2012'de http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:T%C3%BCrkiye%27de_genel_se%C3%A7imler adresinden alındı.

YSK resmi sitesi - 2011 Yılı Genel Seçiminde Partilerin Aldıkları Oylar ve Oranları, 26 Ekim 2012'de <http://www.ysk.gov.tr/ysk/docs/Kararlar/2011Pdf/2011-1070.pdf> adresinden alındı.